

„MINDEN KÉP EGY TITOK”

HISZ A SZABAD GONDOLKODÁSBAN, A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁBAN, DE LEGALÁBB ENNYIRE FONTOSNAK TARTJA AZ ELFOGADÁST IS. LÉTELEME A MOZGÁS, AZ ÁLLANDÓ VÁLTOZÁS. ÚGY VÉLI, HA NEM TÖRTÉNIK SEMMI, AZ OLYAN, MINT A HALÁL, AMELYNEK KÖZELSÉGÉT MÁR MEGTAPASZTALTA. MÉGSEM HAJLANDÓ FÉLELEMBEN, TABUK ÉS KORLÁTOK KÖZÉ SZORÍTVÁ ÉLNI. HA SZÜKSÉGES, MÉG PROVOKÁL IS. MÁR FIATAL LÁNYKÉNT IS ILYEN VOLT: POLGÁRPUKKASZTÓ ÉS NAGYSZÁJÚ. HORVÁTH M. JUDIT A TÁRSADALOM KÉPMUTATÁSÁRÓL, A FOTÓZÁSRÓL, MINT TERÁPIÁRÓL, SZERELEMRŐL, ÉS A MESÉKRŐL, AMELYEK A MENEKÜLÉST JELENTIK A VALÓSÁGBÓL.

Horváth M. Judit: *Más Világ, Bogács*, 1996, analóg technika © Horváth M. Judit

TÓTH OLIVÉR: *Tegyük fel, hogy lehetőséget kapnál arra, hogy összeállíts egy számodra kedves és fontos képekből álló tárlatot! Milyen fotográfusoktól választanál, és milyen alkotások kerülnének ki a falra?*

HORVÁTH M. JUDIT: Olyan hosszú azon fotóművészek listája, akiknek szeretem az alkotásait, hogy egy egész kastélyt meg tudnék tölteni velük. Közel állnak hozzám a női fotográfusok. Egészen biztos, hogy válogatnék Mary Ellen Mark képeiből. Választanék felvételeket Sally Mann

Közvetlen család című anyagából is. Az amerikai közízléssel szembenő sorozata azonnal vitákat váltott ki, Sally Mannt pedoffliával és az amerikai családi értékek lealacsonyításával vádolták meg, miközben csak azt szeretne volna megmutatni, hogy milyen átélni a gyerekkort, amikor felfedezzük önmagukat és a szexualitásunkat. Emlékszem, a férjemmel Kölnben volt kiállításunk, ahol a szervezők előzetesen elkérték a kiállítandó fotók listáját, amelyen szerepelt a kilencvenes években készült *Más*

Világ sorozatunk egyik felvétele, amelyet a Bérkocsis utcában fotóztam. A képen egy meztelen kislány látható az öccsével. Ez az egyik legkedvesebb fotóm. A szervezők elnézést kértek, amiért nem állíthatják ki. Ahogy Sally Mann esetében, úgy az én esetemben sem a pőreség bemutatása volt az elsődleges.

T. O.: *A Más Világ több mint tíz évig készült, 1998-ban jelent meg. A roma telepek, a putrik, a városi gettók nyomorának pillanatait merevítették ki.*

H. M. J.: 1990 és 1995 között az *Amaro Drom* romalap képszerkesztő-fotóriportere, majd három évig, a főszerkesztője voltam. A lap munkatársaiként jártuk az országot, jellemzően hárman, a férjemmel és egy újságíró kollégával kiegészülve. Szegény, asszimilálódott cigány családban nőttem fel, de a környékünkön nem voltak romatelepek. Az a nyomor, amivel a sorozatunk képeinek készítése kapcsán találkoztam, ismeretlen volt számomra. A munka egy idő után lelkiileg is rendkívül megterhelő volt, ráadásul pontosan tudtam, hogy a sorozatunkkal nem leszünk képesek valódi változást hozni ezeknek az embereknek az életében. A fotográfia erre nem képes közvetlenül. Hiába járta és örököltette meg Lewis Hine több mint egy évtizeden keresztül a gyermekmunkásokkal dolgoztató gyárak világát, hiába fotózta Jacob Riis a New York-i nyomortanyákat, nem gyakoroltak nagy hatást a nincstelenség helyzetén változtatni képes társadalmi csoportokra. Erről a témáról szól Susan Sontag *A szenvedés képei*¹ című könyve, amelyben azt fejtegeti, miért rendít meg bennünket a szenvedés látványa, miért tartjuk elviselhetetlennek a háborúk képeit, amelyeket lassan már meg sem nézünk. Persze attól függően, milyen hatások érnek bennünket, milyen társadalmi mozgásokat élünk meg, egy-egy emblematisz képek belénk hasíthat. Talán azért, mert az emberek alapvetően jók, és sokkal többen vagyunk „jók”.

T. O.: *A sorozat képeiből készült könyv előszavát Göncz Árpád írta, amelyben úgy fogalmazott: „Ezek a képek felkiáltójelek. Lelkiismeretünk felkiáltójelei!”²*

H. M. J.: Ahhoz, hogy megértsük Göncz Árpád sorait, nem kell romának lenni. Amikor külföldön állítottunk ki, fel sem merült, hogy a képeken cigányok vannak, csak Magyarországon, ahol a rendszerváltás idején volt egy rövid időszak, amikor sokan – ma már tudjuk, hogy naivan – azt gondoltuk, más lesz a világ. Hamar rájöttünk, hogy szinte semmi sem fog változni. Ugyanazokat a történelmi sémákat éljük meg újra és újra. A szegények egyre szegényebbek, a gazdagok pedig egyre vagyonosabbak.

T. O.: *Az a fajta fotográfus vagy, aki értelmiségiként részt vesz a közéletben, a képeiden keresztül is hallatod a hangod. Miért érzed fontosnak időnként a köz dolgaiban megszólalni?*

H. M. J.: Hiszek a szabad gondolkodásban. Abban, hogy bárki vállalhatja a véleményét, amelyet akár meg is változtathat. Legalább ennyire fontosnak tartom az elfogadást is. A tabuk, a sémák korlátoznak bennünket, általuk bekerülünk egy dobozba, ahol előbb-utóbb feszengetni kezdünk. A mozgás, az állandó változás a fontos, az, hogy történjen valami. Ha nem történik semmi, az olyan, mint a halál. Többször voltam daganatos beteg. Tudom, hogy bármikor bármi megtörténhet velem, de nem akarok félelemben élni.

T. O.: *Ha szükséges, provokálsz is?*

H. M. J.: Igen, de sohasem öncélúan. Bizonyos szempontból a 2009 és 2012 között készült *Privát képek* is egyfajta provokáció, hiszen ebben a sorozatomban lemeztelenítettem magam. A pőre valóságot szerettem volna megmutatni. Azt, ahogyan megváltozik a testem a betegségem, a műtéti hegek, majd a kemoterápiás kezelések hatására. Fontos volt, hogy az, aki a képeim nézi, azt érezze, hogy mindez vele is megtörténhet, de a legfontosabb üzenet, hogy túl lehet élni.

Amikor 48 óra után kihúzták belőlem az infúziót, mindig lementem a kórház kertjébe, kiültem egy padra, és néztem a felhőket, a madarakat. Arra volt szükségem, hogy süssön rám a nap. Én voltam az egyetlen, aki ezt tette, teljesen egyedül voltam. Ezt is vehetjük provokációnak.

T. O.: *A fotózás terápia volt? Azért, hogy eltávolítsd magadtól a betegséget, mintha nem is veled történné?*

H. M. J.: Pontosan. Amikor a kezeléseket után kicsit jobban lettem, alig vártam, hogy dokumentáljam a szenvedésem. A tükör csalóka látszatot ad, de a fényképezőgépem nem hazudik. Amikor nem bírtam fényképezni, megkértem a férjem vagy a lányaim.

A sorozatomból készült első kiállítás alkalmával még nem voltam elég bátor ahhoz, hogy a képeket önmagukban, egy galéria falán mutassam meg a közönségnek. Félttem. Zányi Tamás hangmérnököt kértem fel, hogy készítson egy hanganyagot egy általam összeállított *slideshow*-ra. Évekkel később, az édesanyámnak emléket állító, az ő öregségét és leépülését bemutató *Privát képek II.* esetében már ki mertem állítani az első anyagomat is, az új felvételekkel együtt. Egy különteremben, ahova gyertyákat és családi fényképeket helyeztem, az anyámat is elbűcsúztattam...

Horváth M. Judit: *Más Világ, Budapest*, 1997, analóg technika © Horváth M. Judit

T. O.: *Mikor találtad meg magad és a szereped fotográfusként?*

H. M. J.: Amikor már nagyon nem tudtam mit kezdeni magammal, a gyerekeink is nagyobbak lettek, Gyuri elhatározta, hogy megtaníttat fényképezni. Megismerkedésünk kezdete óta nagyon szerettem a munkáit. Onnantól kezdve pedig, hogy összeházasodtunk, térdig jártunk a fényképeiben. Mindig érdekelt a véleményem. Tudat alatt, de pontosan éreztem, melyik képnek, hol a helye. Ez egy képesség. Azt hiszem, velem született a vizuális érzékenységem, ami folyamatosan fejlődött.

A kép nagyon fontos szerepet játszott gyerekkoromtól kezdve. Anyám sokat rajzolt nekem, de nagy hatással volt rám az általános iskolai rajztanárom is. Ma már nem bánom, hogy nem vettek fel a kisképzőbe, ahova szerettem volna járni, mert tudom, hogy nem ott volt a

helyem. Az pedig fel sem merült, hogy varrónő legyek, mint anyám, vagy pék és cukrász, mint apám. Azután olvastam egy hirdetést a *Nők Lapjában*, ahol gyerekszerető lányokat kerestek kórházi munkára, így jelentkeztem a nővérképzőbe.

T. O.: *Azt szoktad mondani, hogy kicsi volt számodra Sárvár. Hogyan kell elképzelni azt a fiatal nőt, aki ekkora lendülettel indult neki a felnőtt életének?*

H. M. J.: Polgárpukkasztó és nagyszájú voltam. Piros harisnyanadrágot, miniszoknyát és fekete csizmát hordtam. Ha már csizma... Előfordult, hogy a gimnázium zenekarával énekeltem, például a *Sétáló csizmákat* Nancy Sinatrától. Nem voltam csúnya kislány sem, féltették is tőlem az anyák a fiakat...

A hetvenes években végeztem el a nővérképzőt. Évekkel később, egy osztálytalálkozó után hazavittem az igazgatónömet, az imádott Ilonka nénit, és megkérdeztem tőle, milyen voltam, amikor megismert. Azt mondta: „Tudja Juditkám! Az unokáim, most, húsz évvel később olyanok, mint amilyen maga volt akkor.”

Abban, hogy nem kallódtam el, nagy szerepe volt a kórházi fegyelemnek, az alázatnak, amit megtanultam. Annak, hogy tudtam, számítanak rám. A munka szeretetét apámtól tanultam, aki mindig éjszaka dolgozott, akkor sütötte az embereknek a másnapi kenyeret. Anyám győ-

nyörően varrt. Olyan szegények voltunk, mint a templom egere, de úgy öltöztetett minket, mint a hajás babákat, egy kabátot kétszer kifordított. A semmiből tudott varázsolni, nemcsak ruhát, ételt is az asztalra.

Budapesten nagyon kiszolgáltatott és magányos voltam, barátok és családtagok nélkül. Amikor később Borbély Szilárdot olvastam, jöttem rá, hogy a kulturális közeg kivetí magából azt, aki bármilyen szempontból más. Én a családomon belül, majd később majdnem minden közösségben meg kellett küzdenem azért, hogy ki vagyok.

Horváth M. Judit: *Más Világ, Budapest*, 1990, analóg technika © Horváth M. Judit

T. O.: Érezted a hátrányát a szakmában annak, hogy nő vagy?

H. M. J.: Olyan előfordult, hogy például parlamenti protokoll eseményeken a férfi fotósok félrelöktek. Hamar rájöttem, hogy ezt a típusú munkát nem nekem találták ki. Yehudi Menuhinra mondták azt a cigányzenészek, hogy asztalnál meghalna. Ez egy találó mondás. Ráadásul a kötelező sosem ment nekem. Akkor éreztem jól magam, amikor szabadon fényképezhettem.

Szerencsém volt, hogy a férjemmel egymásra találtunk. Nagyon szigorú volt velem, nem engedte, hogy tingli-tangli képeket engedjek ki a kezemből. Azután jött az *Amaro Drom*, ahol egyrészt egy hihetetlenül inspiráló szellemi közeg vett körül, aminek révén kinyílt számomra a világ. Osztóján Béla, Zsigó Jenő, Horváth Aladár, Csalog Zsolt... fantasztikus emberekkel dolgozhattam együtt. Másrészt viszont megtapasztaltam a végtelen kiszolgáltatottságot és a nyomort.

Persze voltak nehézségek, hiszen az a fajta látásmód, amit képviseltem, a szubjektív dokumentarista fotográfia, a lap bizonyos munkatársai körében nem volt kedvelt. Sokak szerint csak a meglévő előítéleteket erősítettem. A kritikusok a nyomor helyett a szépséget állították volna a fotók középpontjába, ami akkor felfogha-

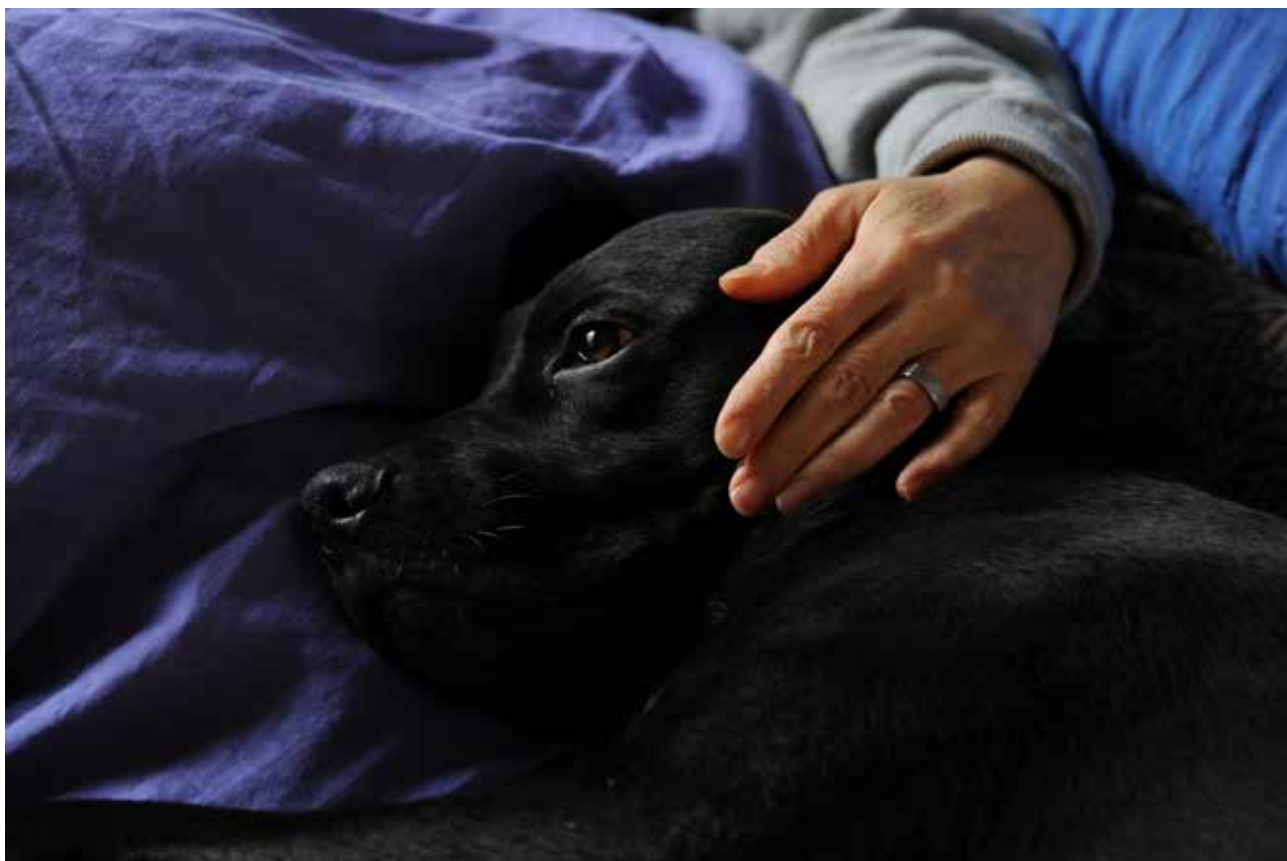
atlan volt számomra. Ennyi év távlatából rájöttem, hogy nekik a szegénység túl közeli élményt jelentett. Emlékszem, voltak olyanok is, akik azt gondolták, inkább egy férfinak kellene vezetnie a szerkesztőséget. A kuratórium végül mégis engem választott.

Három évig szabad kezem volt. Azután a lap nagyon átpolitizálódott, kaptam a penzumot, hogy kit kellene fotóznom. Hasonló történt a *Heti Budapestnél* is, amely azért fontos számomra, mert fotósként ez volt az első olyan munkahelyem, ahol saját jogon kaptam megbízást. Azóta is nagyon hálás vagyok a főszerkesztőnek, Domokos Lajosnak, aki minden héten lapindító értekezleteket tartott, sokat tanultam tőle. Amikor valahol úgy éreztem, már nem tudok sem hasznosat, sem újszerűt nyújtani, eljöttem, idővel függetlenné váltam.

T. O.: *A leghíresebb magyar fotósházaspár... Nem unalmas az állandó kitétel, mely szerint te vagy Stalter György felesége?*

H. M. J.: Időnként unalmas, ugyanakkor tény. Azt szoktam mondani – némi képzavarral –, hogy olyanok vagyunk, mint a Protopopov házaspár, siklunk a fotográfia jegén. A szakmában sosem bántottak emiatt. Talán azért, mert ismerem a kortársainkat, kedvelem a munkáikat.

Horváth M. Judit: *Privát képek*, Budapest, 2011, digitális technika © Horváth M. Judit

T. O.: „Két bőrdnyyi könyvem volt, ezzel mentem feleségül a Stalter Gyurihoz” – mondtad egy alkalommal. Nagy szerelem volt?

H. M. J.: Persze. Gyuri érettségi után néhány hónapig betegszállítóként dolgozott a kórházban, ahol nővér voltam. A sors furcsa szeszélye folytán ekkor még csak pár szót váltottunk. Később teljesen véletlenül, ha lehet annak nevezni, két egymást követő évben ugyanott és majdnem ugyanakkor találkoztunk újra: nyár elején a Lánchíd hajón működő diszkóban. Az első évben, mire felkért táncolni, véget ért a zene. A második évben már végig tudtuk táncolni a dalokat...

A kapcsolatunk azért működik jól, mert azt, amit az egyikünk nem tud, tudja a másik, és fordítva. Persze sok mindenben nem értünk egyet, kritizáljuk egymás munkáit, de ez engem inkább arra ösztönöz, hogy még jobb képeket csináljak.

T. O.: Tudom rólad, hogy az életedben a valóság és a mese szoros kapcsolatban áll egymással. Hogyan kell ezt elképzelni?

H. M. J.: Minden képemnek van reális alapja, de van meszeszerű eleme is. Van egy fotóm a *Más Világ* könyvünkben, ahol két gyerek áll egy völgyben, a kislány felemeli a fejét, a távolban pedig egy kisfű alakja rajzolódik ki... Minden kép mesél. Minden kép egy titok, aminek megfejtése a befogadó dolga. Lehet, hogy az, amit egyikünk egy képpel kapcsolatban gondol és érez, néha köszönőviszonyban sincs a fotós szándékával, de maguk a gondolatok, az érzelmek a fontosak, amelyek a sajátos „néma párbeszéd” révén megszületnek a fejünkben.

Édesanyám és édesapám sokat meséltek nekem kiskoromban. Csodálatosan egészítették ki egymás gondolatait. Régen beszéltem erről. Emlékszem, az egyik történet arról szólt, hogyan verte agyon az én bátor dédapám a gonosz kígyót, amely tettéért jutalmat kapott a földesúrtól. Anyám sokat merített a háborús élményeiből. Az egyik történetben arról beszélt, mennyire félték az öccsével, miközben menedéket kerestek egy közeli erdőben a bombázások elől. Ezek a mesék fontosabbak voltak számomra, mint a családi fotóalbum képei, amelyeket megnéztem ugyan, de különösebben nem hoztak izgalomba.

Horváth M. Judit: *Csalóka látszat*, Budapest, 2009, digitális technika © Horváth M. Judit

Horváth M. Judit: *Csalóka látszat*, Budapest, 2009, digitális technika © Horváth M. Judit

Horváth M. Judit: *Csalóka látszat, Budapest*, 2009, digitális technika © Horváth M. Judit

Horváth M. Judit: *Magángyűjtemény*, Budapest, 2018, digitális technika © Horváth M. Judit

T. O.: *A mese menekülés a valóságból?*

H. M. J.: Egyfelől menekülés, másfelől általuk színesebb és gazdagabb lesz az életünk. Gyerekként sok Andersen mesét olvastam, sőt, beszélgettem is a tárgyakkal, vagy éppen a nappal, a felhőkkel vagy a szélllel, éppúgy, ahogy Andersen meséinek hősei is teszik. Egy alkalommal, lehettem úgy nyolcéves, éppen hazafelé bicikliztem, és úgy fújt szemből a szél, hogy majd leestem a kerékpárról. Megkértem hát a szelet, hogy legyen szíves, fújjon meg hátulról, hogy épségben hazaérjek. Képzeld, rövidesen megfordult a szélirány. Néha úgy gondoltam, hogy van egy kis varázserőm.

T. O.: „A mágia, a valóság megváltoztatásának képessége a gyűjtögetéssel kezdődik...” – írod a *Csalóka látszat*³ című albumodban. Mi alapján választottad ki a sorozat hol pikáns, hol bizarr tárgyait?

H. M. J.: Nem választottam, maguktól jöttek. Az első

kép a születés metaforája, az utolsó a halálé. Valahogy irányíthatatlanul megszületik a bennem élő kép. Ebben biztos, hogy szerepe van a meséknek, hisz mindig csalog kicsit, ezért is lett a sorozat címe *Csalóka látszat*, de benne van a nőiségem és a származásom is.

T. O.: *A cigány kultúrára jellemző motívumok, a roma naiv művészetre jellemző színek és fények, a hétköznapi tárgyak beemelése a művészetbe.*

H. M. J.: Miután Féner Tamás megnézte a Mai Manóban a kiállításom, felhívott, és azt mondta: „Tudod, Judit! Azért ez egy nagyon roma anyag.” Addig a pillanatig ez eszembe sem jutott, nem törekedtem tudatosan erre.

T. O.: *A Magángyűjtemény című sorozatodban állattete-
meket fényképeztél. Ez is egy gyűjtés eredménye volt.*

H. M. J.: Mindig vonzottak az elhullott állatok. Van egy „rendellenességem”, úgy látok, mint a makro objektív.

Horváth M. Judit: *Magánygyűjtemény, Budapest, 2018*, digitális technika © Horváth M. Judit

Már gyerekként is egész közel mentem az elhullott állatokhoz, hogy megnézhessem, mennyire mások közléről. Érdekel a halál, a megváltoztathatatlan, és az ezzel való szembesülés. A sorozat készítése egyfajta gyászmunka volt, amely során igyekeztem kifejezni a szeretteim elvesztése felett érzett fájdalmamat.

Egy ideje már nem gyűjtök sem kacatokat, sem elhullott állatokat. Az, ami korábban lázba hozott, ma már nem. Innen tudom, hogy egy szakasz lezárult az életemben.

T. O.: *Mit gondolsz, hogyan változtál az idők során, és ez hogyan érhető tetten a képekben?*

H. M. J.: Alapvetően mindig magányos ember voltam. Ma is szükségem van arra, hogy egyedül legyek, hogy elrendezzem magamban a gondolataimat. Ez nem jelenti azt, hogy pesszimista vagyok, éppen ellenkezőleg. Azt gondolom, hogy azt, aki szereti az életet, az élet

viszonszereti. Ha kitárjuk az ajtónkat, az ablakunkat, bejöhhetnek rajtuk a jó dolgok.

Fiatalabb koromban nem fotóztam magam, az édesanyámat is csak akkor, amikor beteg lett. Nem voltam képes jókedvemben fényképezni. Szükségem volt valamilyen drámára, mély fájdalomra. Ez csak az utóbbi időben változott meg, ahogy elkezdtem mobiltelefonnal fotózni. Ezekből az azonnali és esetleges képekből született a *HMJ Képek 2022-es* kiállításom anyaga.

Mindig forgatok valamit a fejemben, most is, de még titok, hogy mit. A titok nagyon fontos az ember életében.

T. O.: *Sok titkod van?*

H. M. J.: Most csak egy. Meglátjuk, lesz-e belőle valami...

¹ Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004. (Ford. Komáromy Rudolf.)

² Kerényi György: Szerzői magánkiadás, Budapest, 1998, 5.

³ Szerzői magánkiadás, Budapest, 2010.